

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
САМАРҚАНД ИҚТИСОДИЁТ ВА СЕРВИС ИНСТИТУТИ

Кўлёзма ҳуқуқида
УДК: 336.226.12(575.1)

АХРОРОВ ЗАРИФ ОРИПОВИЧ

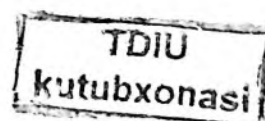
Фойдани солиққа тортиш механизмини
тақомиллаштириш

08.00.07 – «Молия, пул муомаласи ва кредит» ихтисослиги

Иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) илмий даражасини
олиш учун ёзилган

ДИССЕРТАЦИЯ

Илмий раҳбар:
иқтисодиёт фанлари доктори,
профессор Ж.Р. Зайналов



1181

ТОШКЕНТ – 2022

МУНДАРИЖА

Кириш.....	3
1-БОБ. ФОЙДАНИ СОЛИҚҚА ТОРТИШ ТИЗИМИНИНГ ИЛМИЙ-НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ	
1.1. Фойданинг ижтимоий-иқтисодий мазмуни ва уни солиқ объекти сифатида шакллантириш зарурияти.....	13
1.2. Фойдани солиққа тортиш механизмининг микро ва макроиқтисодиётни барқарор амал қилишига таъсири.....	41
1.3. Фойдани солиққа тортишни ҳуқуқий жиҳатдан ривожлантиришнинг концептуал йўналишлари.....	49
1-боб бўйича хулосалар.....	57
2-БОБ. ФОЙДАНИ СОЛИҚҚА ТОРТИШ МЕХАНИЗМИНИНГ АМАЛ ҚИЛИШ АМАЛИЁТИ ВА ТАҲЛИЛИ	
2.1. Фойда солиғи механизмида мавжуд муаммолар таҳлили.....	60
2.2. Инвестицияларни жалб қилишда фойда солиғидан фойдаланиш амалиёти.....	69
2.3. Фойда солиғи самарали ставкаси таҳлили.....	80
2-боб бўйича хулосалар.....	96
3-БОБ. ФОЙДАНИ СОЛИҚҚА ТОРТИШ МЕХАНИЗМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	
3.1. Фойдани солиққа тортиш амалиётининг хориж тажрибасини Ўзбекистон солиқ тизимида қўллаш имкониятлари.....	98
3.2. Корхоналарда фойда солиғини прогнозлаштириш модели.....	113
3.3. Корхоналар фаолиятини ривожлантиришда фойдани солиққа тортиш механизмини такомиллаштириш.....	123
3-боб бўйича хулосалар.....	131
ХУЛОСА ВА ТАКЛИФЛАР.....	134
ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ.....	136
ИЛОВЛАР.....	147

Кириш

Диссертация мавзусининг долзарблиги ва зарурлиги. Жаҳон иқтисодиётида кўп муҳокама қилинадиган масалалардан бири солиққа тортишнинг иқтисодий ўсиш билан ўзаро боғлиқлиги ҳисобланади. Ҳозирги кунда корхоналар фойдасини солиққа тортиш иқтисодиётда рақобат муҳитини шакллантириш ва иқтисодий ўсишни таъминлашнинг муҳим омили саналади. Хусусан, «2019 йилда ЯИМда корпоратив фойда солиғи улуши Японияда 4,2 фоизни, Канадада 3,8 фоизни, Буюк Британияда 2,5 фоизни, Францияда 2,2 фоизни, Германияда 2,0 фоизни, Италияда 1,9 фоизни, АҚШда 1,0 фоизни ташкил этган»¹. Фойдани солиққа тортиш давлат бюджети ва корхона молиявий хўжалик фаолиятига сезиларли таъсир этувчи восита ҳисобланади. Шу боисдан фойдани солиққа тортиш механизмининг такомиллаштиришни ҳар доим долзарб масалалардан биридир.

Халқаро миқёсда фойдадан олинадиган солиқнинг иқтисодий ўсишга таъсирини ўрганиш, экспорт-импорт муносабатларини тартибга солиш, хорижий инвестицияларни жалб қилиш, шу билан бирга рақобат шароитида фойдадан олинадиган солиқдан қочиш ҳолатларининг кузатилиши ва уларни бартараф этишга мос қонунчилик нормаларининг жорий қилиниши, бу орқали барча даромадлардан солиқ тўлашга жалб қилишга ҳаракат қилиш чоратадбирлари кузатилмоқда. Шунга кўра, ҳозирги шароитда солиқ юкини изчиллик билан пасайтириш, қулай бизнес юритиш учун ижтимоий-иқтисодий шароитлар яратиш, «яширин» иқтисодиётни кескин қисқартириш, самарали солиқ сиёсатини юритиш, шунингдек фойдани солиққа тортиш механизмининг такомиллаштириш йўналишларидаги илмий-амалий тадқиқотлар бўйича изланишлар олиб борилмоқда.

Ўзбекистонда солиқ соҳасида чуқур иқтисодий ислохотларни олиб бориш шароитида солиқ юкини кескин қисқартириш орқали корхоналарда ўз ихтиёрига қоладиган молиявий ресурслар ҳисобига ишлаб чиқаришни

¹ Peter G. Peterson Foundation. <https://www.pgpf.org/blog/2021/04/six-charts-that-show-how-low-corporate-tax-revenues-are-in-the-united-states-right-now>